

Смерічевський С.Ф.

доктор економічних наук, професор

Дятлова Ю.В.

кандидат економічних наук

Донецький державний університет управління, Маріуполь, Україна

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАН, ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ

Ключові слова: банківська система, умови функціонування, основні показники, проблеми, вирішення в правовому полі та банківському секторі.

Keywords: banking system, conditions for functioning, key indicators, problems, solutions in the legal field and the banking sector.

Важливість ефективного функціонування банківської системи для розвитку національної економіки важко переоцінити. В ринкових умовах господарювання банківська система, як законодавчо визначена структурована сукупність різних видів банків та банківських інститутів, є елементом економічного базису суспільства.

Банківська система України станом на 01.01.2015 р. налічувала 162 банки з банківською ліцензією (в тому числі три державні – АТ “Ощадбанк”, АТ “Укресімбанк”, ПАТ “Держзембанк”) та один (АТ “Родовід Банк”) – з ліцензією санаційного банку, з них за участю іноземного капіталу – 51, з яких 19 – зі 100%-м іноземним капіталом.

Умови функціонування банківської системи в останні роки, зокрема в 2014 р., сприяли накопиченню проблем. Спад в економіці (зниження реального ВВП у 2014 році за оцінкою Національного банку України становило 6,7%, обсягів виробництва базових галузей економіки України – 9,6%), значна девальвація гривні (за 2014 рік відносно долара США – на 97,3%, євро – на 74,2%, російського рубля – на 23,7%) через відмову від валютного коридору і перехід до вільного котирування гривні, зростання базової інфляції (до 22,8%) зумовили погіршення стану банківської системи та якості кредитного портфелю банків.

У такій ситуації банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ: регулятивний капітал банків за 2014 р. зменшився на 16 млрд. грн., або на 8% – до 189 млрд. грн., статутний капітал – на 5 млрд. грн., або на 3% – до 180 млрд. грн.. За рік банки здійснили відрахувань у резерви на суму 103 млрд. гривень. Це стало визначальним чинником повернення банківської системи до збитковості – за 2014 р. збитки банківського сектору становили майже 53 млрд. грн. Протягом року 17 банків переведено у стан ліквідації за збитками, отриманими внаслідок формування резервів.

Поліпшення основних показників діяльності банківського сектору відбулося лише за рахунок курсової переоцінки активів та зобов'язань банків через зниження курсу гривні до основних іноземних валют. Так, загальні активи банків за 2014 р. зросли на 112 млрд. грн., або на 8% – до 1.5 трлн. грн., а без врахування валютних коливань – скоротилися на 223 млрд. грн., або на 16%. Кредитні операції складають

основну частину активних операцій банків – 66% (1трлн. грн.), їх обсяг за 2014 рік зріс на 95 млрд. грн., або на 10%, а без врахування валютних коливань – скоротився на 139 млрд. грн., або на 15%. Зростання валютних ризиків для українських банків внаслідок наявності короткої відкритої валютної позиції та високого рівня доларизації є потенційною загрозою стійкості банківської системи.

Вирішенню основних проблем банківського сектору на державному рівні, якими є значний відплив ресурсів з банківської системи, погіршення якості кредитних портфельів банків та збиткова діяльність, може сприяти внесення змін до законодавства щодо правового регулювання відносин, пов'язаних із захистом прав кредиторів:

до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», зокрема ліквідація дискримінації прав забезпечених кредиторів, створення умов для прийняття рішень щодо відновлення платоспроможності або банкрутства боржника спільно всіма кредиторами незалежно від забезпечення вимог; визначення порядку виявлення інвесторів для відновлення платоспроможності боржника; доповнення механізму щодо права забезпеченого кредитора придбати майно боржника, яке є предметом забезпечення, у рахунок погашення заборгованості боржника; встановлення істотних умов, за яких надається згода забезпеченого кредитора на продаж майна, яке є предметом застави, з метою зменшення ризиків недобросовісного проведення продажу майна; виключення можливості передання непроданих активів боржника в управління третій особі; вдосконалення процедури аукціону з можливістю зниження початкової вартості майна;

до Закону України «Про іпотеку», зокрема щодо встановлення права іпотекодержателя придбати непродане на аукціоні майно за найнижчою ціною;

до Цивільного кодексу України, зокрема щодо дострокового розірвання договору і одержання банківського вкладу за першою вимогою, що є підґрунтям виникнення непередбачених відтоків коштів з банків;

до Податкового кодексу України, зокрема щодо врегулювання податкових питань, які виникають у банків при роботі з проблемними кредитами, наприклад зі звільнення від оподаткування податком на доходи фізичних осіб суми страхових виплат, що отримують банки за договором страхування у разі настання страхового випадку з предметом застави, який придбаний за кредитні кошти такого банку та інші.

Для стабілізації банківської системи необхідними є й певні дії з її боку. Так, Національний банк повинен проводити щороку тестування ліцензованих банків для встановлення проблемних і неплатоспроможних, таких, що потребують докапіталізації (підвищення власного капіталу до 500 млн. грн.). Комерційним банкам необхідно усунути проведення незбалансованої кредитної політики для зменшення ризику.

Саме взаємопов'язані та відповідальні дії держави, банківської системи та бізнесу в економічній сфері дадуть можливість стабілізувати банківську систему України.